

MINISTERIET

SLOTS- OG KULTURSTYRELSEN

KØKKENER

FAGLIGE RETNINGSLINJER FOR BYGGESAGER OM
RESTAURERING OG ETABLERING AF KØKKENER

INDHOLD

INTRODUKTION	3
SLOTS- OG KULTURSTYRELSENS PRAKSIS	4
Praksis.....	4
Støttemuligheder.....	5
ANSØGNINGENS INDHOLD	6
Fuldmagt.....	6
Budgetskema.....	7
SAGSBEHANDLINGEN	8
FAGLIG BAGGRUNDSVIDEN	11
Begrebsafklaring.....	11
Placering af køkkener i typiske bygningstypologier.....	11
Køkkentyper.....	12
Rørføring.....	13
Nyindretning af eksisterende køkken.....	14
Nyt køkken.....	14
PRINCIPIELLE AFGØRELSER OG UDTALELSER	15
EKSEMPLER PÅ BETINGELSER	17
KILDER	18
LÆSEVEJLEDNING	19

Udgivet af

Slots- og Kulturstyrelsen, Center for Kulturarv, Fredede Bygninger

Redaktion

Lisa Marie Gerdes, Luna Dyre, Eva Sievert Asmussen, Slots- og Kulturstyrelsen

Tegninger

Rasmus Wieleman, Tegnestuen W

Forsidebillede

Varmings Tegnestue

Publiceret december 2020

ISBN: 978-87-93942-33-2 (pdf)

EAN: 9788793942332

1

INTRODUKTION

Slots- og Kulturstyrelsens bygningsfredningsmyndighed har udarbejdet en række faglige retningslinjer for behandling af byggesager på de fredede bygninger i Danmark.

I retningslinjerne har vi nedskrevet vores praksis for at sikre en ensartet og gennemsigtig forvaltning.

Vi har udarbejdet de faglige retningslinjer som et værktøj til sagsbehandling for styrelsens medarbejdere.

De faglige retningslinjer henvender sig endvidere til fagfolk, myndigheder, ejere og andre særligt interesserede.

HER KAN DU LÆSE MERE

Læsevejledning til de faglige retningslinjer findes bagerst i dokumentet.

Mere information om bygningsbevaring og restaurering kan findes i Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade om restaurering og bygningsbevaring.

De faglige retningslinjer for behandling af sager om køkkener i de fredede bygninger kan desuden med fordel læses i sammenhæng med de faglige retningslinjer vedrørende skorstene og ildsteder, vandinstallationer og ventilation.

HENVISNING

Find bygningsfredningsloven på retsinformation.dk

Find Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade på slks.dk

Find flere faglige retningslinjer på slks.dk

- Skorstene og ildsteder
- Vandinstallationer
- Ventilation

2

SLOTS- OG KULTURSTYRELSENS PRAKSIS

Slots- og Kulturstyrelsens praksis er baseret på faglig viden om arkitektur, bygningskultur, byggeteknik og kulturhistorie. Desuden kan vores praksis være bestemt af udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn og principielle afgørelser fra Kulturministeriets departement. Endelig er vores praksis baseret på erfaringer fra fredningsgennemgangen 2010-2016.

Efter forvaltningsretten træffer vi altid afgørelse efter en konkret vurdering af den enkelte ansøgning.

PRAKSIS

Slots- og Kulturstyrelsens generelle praksis for behandling af sager om køkkener i de fredede bygninger er følgende:

Vores praksis vedr. køkkener afhænger af, hvorvidt der er tale om et oprindeligt køkken, et ikke-oprindeligt køkken eller etablering af køkken, hvor der ikke tidligere har været køkken.

Ved nyindretning af eksisterende køkken

Oprindelige/ældre forrammekøkkener med høj signifikans skal som udgangspunkt istandsættes. Udskiftning tillades som udgangspunkt kun, hvis istandsættelse ikke er mulig på grund af f.eks. omfattende brand-, vand- eller rådsckader. Der kan efter en konkret vurdering foretages ændringer mht. bordpladehøjde, indbygning af opvaskemaskine, køleskab og andre hvidevarer.

Udskiftning af oprindelige/ældre forrammekøkkener skal som udgangspunkt ske til et tilsvarende forrammekøkken, der respekterer det oprindelige køkkeninventars placering. Der kan efter en konkret vurdering foretages ændringer mht. bordpladehøjde, udformning af låger, indbygning af opvaskemaskine, køleskab og andre hvidevarer.

Forrammekøkkener med lavere signifikans (ikke intakt og i ringe bevaringstilstand) kan i visse tilfælde tillades udskiftet til et køkken i enkelt design.

HENVISNING

Find bygningsfredningsloven på retsinformation.dk

Læs mere om signifikans i kapitlet om sagsbehandlingen under afsnittet signifikans.

Oprindeligt arkitekttegnet køkkeninventar fra bygningens opførelse skal som udgangspunkt istandsættes. Udskiftning tillades som udgangspunkt kun, hvis istandsættelse ikke er mulig på grund af f.eks. omfattende brand-, vand- eller rådsckader. Udskiftning skal ofte ske til en nøjagtig kopi af det eksisterende/oprindelige og med genanvendelse af beslåning m.m. Der kan efter en konkret vurdering foretages ændringer mht. bordpladehøjde, indbygning af opvaskemaskine, køleskab og andre hvidevarer.

Ved etablering af nyt køkken

Ønske om etablering af nyt køkken på grund af en ændring i bygningens brug imødekommes som udgangspunkt, hvis placeringen af det nye køkken kan indpasses i den eksisterende planløsning uden at medføre ændringer i bygningens hovedstruktur og traditionsbetingede rumstruktur, samt at rørføring kan ske uden uhensigtsmæssige indgreb i konstruktioner og øvrige rum.

Etablering af et nyt køkken i en bygning, hvor der oprindeligt/altid har været et køkken, skal som udgangspunkt placeres på køkkenets traditionelle placering (f.eks. ved en køkkenskorsten).

Etablering af et nyt køkken hvor der ikke tidligere har været et køkken i bygningen, skal som udgangspunkt placeres i mindre eller sekundære rum og inden for rammerne af de oprindelige rums udstrækning. Køkkener skal som udgangspunkt placeres over hinanden på etagerne af hensyn til rørføringen. Der gives som udgangspunkt ikke tilladelse til placering af køkkener i repræsentative rum.

Ved etablering af et nyt køkken skal der typisk anvendes materialer, der er tilpasset bygningens karakter og skala. En modepræget indretning skal ofte undgås, fordi indretningen på den måde stilmæssigt bliver langtidsholdbar. Udformningen bør i stedet forholde sig til rummets arkitektur.

Funktionsrum i tilknytning til køkkener

I de fredede bygninger er relativt få af de traditionelle funktionsrum, der oprindeligt har knyttet sig til køkkenerne bevaret. Derfor må spisekamre, fadbure, serveringsgange og det faste inventar, der hører til disse rum, som udgangspunkt ikke fjernes.

Køkkener i loftrum

Der må som udgangspunkt ikke etableres køkkener i spidslofter.

STØTTEMULIGHEDER

Udskiftning af et køkken er ofte moderniseringsarbejder, som Slots- og Kulturstyrelsen ikke støtter.

Styrelsen kan efter en konkret vurdering give støtte til restaurering af et køkken/køkkeninventar, som har væsentlige selvstændige fredningsværdier.

Styrelsen kan efter en konkret vurdering give støtte til nyfremstilling af et køkken, som har væsentlig betydning for forståelsen af en bygnings oprindelige arkitektur eller brug.

For at komme i betragtning til støtte må bygningsarbejderne ikke være igangsat.

HENVISNING

Læs mere om fredningsværdier i kapitlet om [sagsbehandlingen](#) under afsnittet fredningsværdier.

3

ANSØGNINGENS INDHOLD

Dette kapitel redegør for, hvad en ansøgning typisk skal indeholde, for at sagen er tilstrækkeligt oplyst og kan behandles af Slots- og Kulturstyrelsen.

Slots- og Kulturstyrelsen forholder sig til, om ansøgningsmaterialet indeholder de nødvendige oplysninger, for at vi kan træffe afgørelse i sagen. Hvis vi vurderer, at der kun mangler få oplysninger, vil vi typisk anmode om supplerende materiale. Hvis vi vurderer, at en større del af ansøgningsmaterialet mangler, giver vi typisk afslag på uoplyst grundlag. Ansøger er i de tilfælde nødt til at indsende en ny, fuldt oplyst ansøgning.

ORDFORKLARING

Egenværdi er et begreb, der bruges til at betegne den enkelte bygningsdels selvstændige arkitektoniske og kulturhistoriske værdi samt materialemæssige kvalitet.

HVAD SKAL ANSØGNINGEN INDEHOLDE?

Ansøgning om	Indhold
Underretning vedr. ændringer på køkkener, som er under 50 år gamle	- Tegninger og fotos af eksisterende forhold - Tegninger af fremtidige forhold
Udskiftning af køkkeninventar med høj egenværdi (f.eks. intakt ældre køkken eller arkitekttegnet køkken)	- Redegørelse for køkkeninventarets tilstand - Opmåling af eksisterende køkken (tegninger i mål 1:10 og 1:1) - Beskrivelse (tegning og tekst i mål 1:10 og 1:1) af nyt køkkeninventar
Udskiftning af køkkeninventar med lav egenværdi (f.eks. kun delvist bevaret ældre køkken eller elementkøkken uden særlig egenværdi)	- Beskrivelse (tekst og tegning i mål 1:10/1:20) af den ønskede indretning - Redegørelse for evt. etablering af ventilation
Etablering af køkken og udformning af nyt køkkeninventar i rum, hvor der ikke tidligere har været køkken	- Redegørelse for placering - Redegørelse for rørføring - Beskrivelse (tegning og tekst) af nyt køkkeninventar - Beskrivelse (tegning og tekst) af gulv og vægge, herunder gulvopbygning

FULDMAGT

Hvis ansøgeren ikke er ejer af bygningen jf. Tingbogen, skal der vedlægges en gyldig fuldmagt fra bygningens ejer.

Ved fredede bygninger, der er opdelt i ejerlejligheder betyder det, at der skal foreligge en fuldmagt fra ejerforeningen.

Det skal fremgå af fuldmagten, hvem der udsteder fuldmagten, og hvem fuldmagten er udstedt til. Fuldmagten skal være dateret. Det skal klart fremgå, hvilke bygningsarbejder, fuldmagten gælder.

Fuldmagten skal være udstedt til den person eller virksomhed, der søger om tilladelse til at udføre bygningsarbejder på den fredede bygning.

BUDGETSKEMA

Man ansøger om tilskud ved at vedlægge et udfyldt budgetskema til ansøgningen.

Budgetskemaet skal indeholde stamoplysninger om den fredede bygning samt oplysninger om bygningens ejer. Budgetskemaet skal også indeholde oplysninger og prisoverslag over de forventede omkostninger ved bygningsarbejderne. Ofte vil der forekomme bygningsarbejder, som ikke er støtteberettigede, og det er derfor vigtigt at opliste de forskellige udgifter separat.

HENVISNING

Find Slots- og Kulturstyrelsens budgetskema på slks.dk

4

SAGSBEHANDLINGEN

Dette kapitel beskriver en række parametre, som Slots- og Kulturstyrelsen vurderer og opvejer til at træffe en afgørelse i den enkelte sag.

FREDNINGSVÆRDIER OG SIGNIFIKANS

I behandlingen af byggesager, foretager Slots- og Kulturstyrelsen først en vurdering af bygningens bærende fredningsværdier og en vurdering af bygningens signifikans.

Bærende fredningsværdier

Vi vurderer, om de ansøgte arbejder understøtter og opretholder bygningens bærende fredningsværdier.

Der kan f.eks. knytte sig bærende fredningsværdier til oprindeligt køkkeninventar og bygningens rumdisponering.

FREDNINGSVÆRDIER KORT FORTALT

De bærende fredningsværdier er summen af en bygnings arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier. De bærende fredningsværdier udgør bygningens særlige og umistelige værdier. De bærende fredningsværdier skal være synlige og håndgribelige bygningselementer.

Signifikans

Herudover vurderer Slots- og Kulturstyrelsen bygningens signifikans. Generelt vil en høj signifikans medføre en forholdsvis restriktiv forvaltning. Bygninger med en lav signifikans vil typisk medføre en mindre restriktiv forvaltning.

Vurderingen af bygningens signifikans sker på baggrund af en vurdering af:

- Bygningens autenticitet
- Bygningens integritet

SIGNIFIKANS KORT FORTALT

Signifikans er et udtryk for bygningens betydning set i forhold til andre fredede bygninger af samme type. Signifikans vurderes ud fra sjældenhed, kvalitet og bevaringstilstand.

VED NYINDRETNING AF EKSISTERENDE KØKKEN

Rumdisposition

Slots- og Kulturstyrelsen vurderer, om der knytter sig særlig kulturhistorisk eller arkitektonisk værdi til placeringen af rummets inventar, samt om der er byggetekniske grunde (f.eks. hensyn til tilstødende rum eller lejligheder) til at flytte eller bevare inventarets placering.

ORDFORKLARING

Autenticitet er et udtryk for bygningens ægthed. Både oprindelige og senere tilkomne bygningsdele indgår i vurderingen af bygningens autenticitet.

Integritet er et udtryk for, hvor helstøbt bygningen fremstår i sig selv og i forhold til omgivelserne.

Udtryk og materialeholdning

Hvis køkkenet er oprindeligt og dermed stammer fra bygningens opførsel, knytter der sig som udgangspunkt fredningsværdier til køkkenet, fordi det indgår i bygningens oprindelige disponering og indretning. Styrelsen vurderer, om det ansøgte projekt understøtter eller svækker bygningens samlede udtryk og materialeholdning.

Rørføring

Slots- og Kulturstyrelsen vurderer, om der er synlig rørføring, som vidner om bygningens type og alder, som skal bevares. Det vurderes endvidere, om den ønskede nyindretning medfører ændringer på eksisterende rørføring, som medfører uhensigtsmæssige indgreb i bygningen.

Ved udskiftning af faldstammer, der er inddækket, skal vægge, lofter og gulve ofte delvist rives ned eller hugges op, ligesom inventar kan blive ødelagt. Pga. følgeskader ved fornyelsen, sammenholdt med, at nye faldstammer af stål ikke er så 'lydisolerede' som støbejernsrør, vil en udskiftning typisk medføre et ønske om at lave en rørkasse om nye faldstammer. Styrelsen overvejer derfor, om udtjente faldstammer kan renoveres med strømpeføring.

VED ETABLERING AF NYT KØKKEN

Bygningstype

I sagsbehandlingen skelner Slots- og Kulturstyrelsen mellem:

- Bygninger med et eksisterende rumhierarki som f.eks. kontorbygninger, skoler og beboelsesbygninger
- Bygninger med store, åbne rum som f.eks. pakhuse, stalde og industribygninger (typisk funktionstømte)

Placering

Ved bygninger med et eksisterende rumhierarki som kontorbygninger, skoler og beboelsesbygninger, hvor det ønskes at etablere et nyt køkken (ikke nyindretning af eksisterende) vurderer styrelsen, om placeringen understøtter dette hierarki.

Ved bygninger som pakhuse, stald- og industribygninger (typisk funktionstømte), hvor der typisk er meget få og store rum, hvor det ønskes at etablere et nyt køkken, vurderer styrelsen den ønskede placering ud fra en samlet vurdering af planløsningen og bygningens/rummets oprindelige karakter.

Udtryk og materialeholdning

Hvis der er et oprindeligt køkken i bygningen, vurderer Slots- og Kulturstyrelsen, om materialeholdningen og udtrykket i det nye rum, forholder sig til det eksisterende køkken.

Hvis der ikke er køkken i bygningen i forvejen, eller der er dele af et nyere køkken, som ikke understøtter bygningens materialeholdning, overvejer styrelsen, om materialeholdningen på det ønskede køkken er tilpasset bygningens karakter.

ORDFORKLARING

En funktionstømt bygning er en bygning, som ikke længere kan anvendes til sit oprindelige formål. Begrebet dækker typisk over bygninger som vandmøller, pakhuse og landbrugsbygninger, som grundet den teknologiske udvikling ikke længere opfylder kravene til en moderne produktion.

Rørføring

Slots- og Kulturstyrelsen vurderer, om rørføringen til det nye køkken kan udføres på den ønskede måde, uden at det medfører uhensigtsmæssige indgreb i bygningen/omkringliggende rum.

5

FAGLIG BAGGRUNDSVIDEN

Formålet med dette kapitel er at introducere læseren til væsentlige dele af den faglige baggrundsviden, som ligger til grund for Slots- og Kulturstyrelsens behandling af byggesager om restaurering og etablering af køkkener.

Der kan i dette kapitel forekomme beskrivelser af tekniske løsninger og bygningsdele, som ofte ikke er hensigtsmæssige at anvende i de fredede bygninger. Vi har valgt at beskrive et udvalg af disse løsninger, for at give læseren forståelse for hvilke erfaringer, der ligger bag vores praksis.

Yderligere baggrundsviden kan findes i Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade.

BEGREBSAFKLARING

Et køkken forstås her som et rum, der er indrettet til tilberedning af mad, og hvor der er vand og afløb.

Et køkken kan have flere forskellige udformninger. I ældre bygninger fandtes oprindeligt køkkener, der adskiller sig væsentligt fra, hvordan vi forstår et køkken i dag. Blandt andet var husholdningens forskellige opgaver i forbindelse med madlavning typisk fordelt i forskellige rum (f.eks. bageovn og gruekedel i tilknytning til køkkenildstedet, mælke- og saltkammer)

De fleste fredede bygninger har i dag fået køkkener med en mere moderne udformning med f.eks. fast skabsindretning, vask og komfur. Disse faglige retningslinjer forholder sig primært til køkkener med denne mere moderne udformning.

PLACERING AF KØKKENER I TYPISKE BYGNINGSTYPOLOGIER

En bygnings oprindelige plandisposition udgør i sig selv et væsentligt træk ved en given bygning. De traditionelle bygninger er ofte født med en rumdisponering, som vidner om bygningens oprindelige brug. Således har køkkenet i mange af de typiske bygningstyper en relativt fast placering. Her følger en overordnet gennemgang af køkkenets typiske, traditionelle placering i en række typiske bygningstypologier:

Som tommelfingerregel er de ældre bygningers køkkener placeret ved køkkenskorstenen, hvor køkkenildstedet befandt sig. Dette gælder ved alle bygningstyper fra stuehusene på gårdene til byhusene.

Køkkenet er et funktionsrum (sekundært), som i mange bygninger traditionelt har været placeret på bygningens mere ydmyge side mod gården eller i sidebygninger i modsætning til de mere fornemt udstyrede repræsentative rum som stuerne, der traditionelt har været placeret på bygningens hovedfacade mod gaden.

HENVISNING

Find underretnings-
bekendtgørelsen på
retsinformation.dk

I velstillede, større husholdninger som herregårde, i ældre villaer og i større huse kunne køkkenet ofte være placeret i kælderen, så tyendets arbejde med køkkenarbejdet kunne foregå på afstand fra de repræsentative dele af huset.

I herskabslejligheder i ældre, finere etageejendomme var køkkenet altid placeret mod gården, ofte i en sidebygning, for enden af en lang gang på afstand af de fine stuer mod gaden, i tilknytning til de øvrige domestikrum som spisekammer, pigekammer og køkkentrappen.

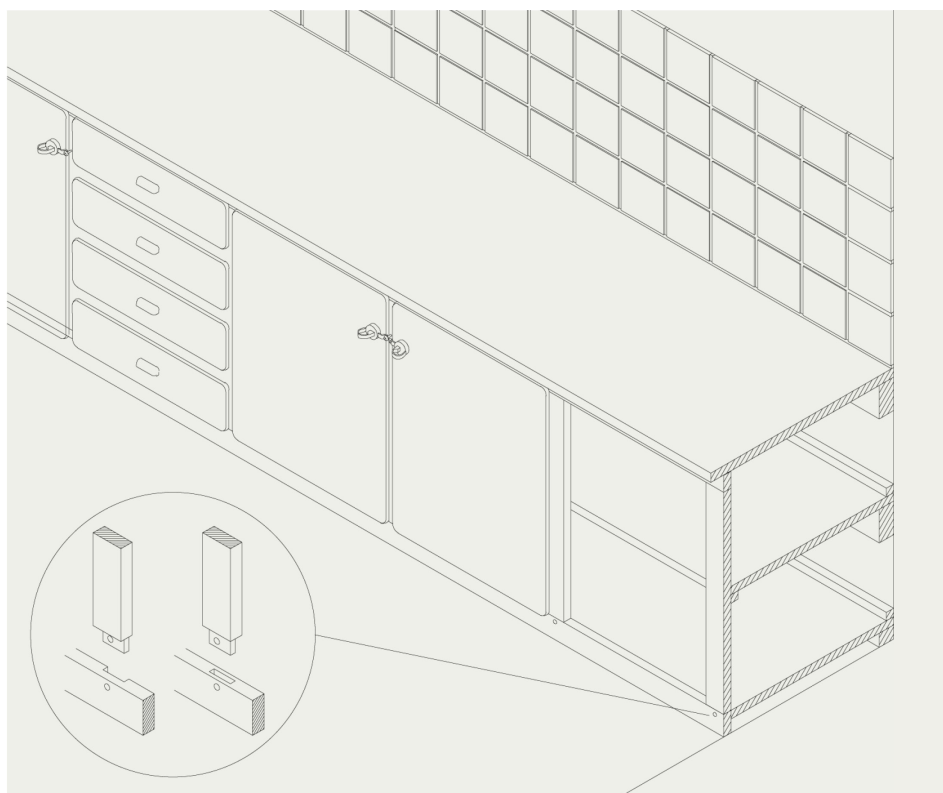
Også i ældre, mere simple etageejendomme, som arbejderboligerne fra slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet på brokvartererne i København, var køkkenet næsten altid placeret mod gården i tilknytning til køkkentrappen.

I særlige bygningstyper som stiftelser med etværelses udlejningslejligheder, der er udformet som midterkorridorhuse, kan køkkener både ligge med for- og bagfacade, da lejlighederne er ensidige.

KØKKENTYPER

Køkkener, forstået som køkkener med fast skabsindretning, bordplade og f.eks. vask og komfur, kan inddeles i tre typiske, overordnede kategorier:

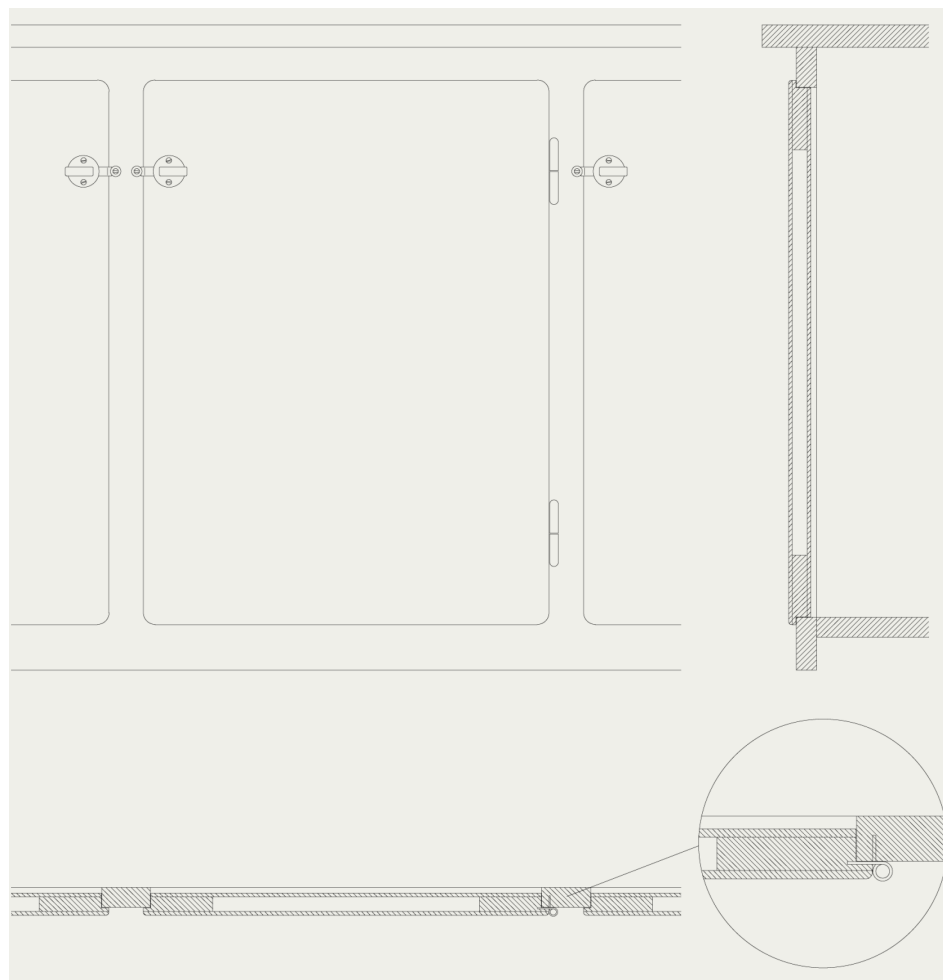
- Forrammekøkkener (snedkerfremstillede, pladsbyggede køkkener)
- Elementkøkkener
- Andre snedkerfremstillede/pladsbyggede køkkener

Rumligt
tegningseksempel på et
forrammekøkken med
snaplås.

Et forrammekøkken består af en rammekonstruktion med et antal hylder og en bordplade, opbygget direkte mod en væg og hævet over gulvet på en lidt tilbagetrækket sokkel. Skabslåger og skuffefronter er typisk overfalsede, hvilket

betyder, at lågen har en fals, der går ind i rammekonstruktionen. Et forrammekøkken bygges på stedet i mål, der passer til rummet.

Tegningseksempel på et forrammekøkken med snaplås, indstukne hamborghængsler og overfalsede låger. Efter forlæg af Varmings Tegnestue.

Et elementkøkken er opbygget af færdigfabrikerede grunddele, f.eks. skabsmoduler og skuffemoduler. Disse moduler har ofte faste mål, og f.eks. ofte en fast dybde og bredde på 60x60 cm. Typisk er kun bordpladen og eventuelle blændstykker tilpasset specifikt til rummet. Ofte er elementkøkkener udført i laminat- eller finérbeklædt spånplade. Elementkøkkener blev introduceret fra slutningen af 1950'erne og afløste i løbet af de følgende årtier mange af de gamle køkkener. Typisk skete denne udvikling først på landet og siden i byerne.

Andre snedkerfremstillede/pladsbyggede køkkener omfatter nyere køkkener, der er snedkerfremstillede.

RØRFØRING

Frem til 1870'erne blev afløb fra køkkenvaske ført til udvendige nedløb på facaderne. Fra 1880'erne blev det almindeligt at føre køkkenafløb i indvendige støbejernsfaldstammer. Fra omkring 1900 blev nyopførelser indrettet med toiletter internt i boligerne eller med fælles toiletter på bagtrapperne. Hovedparten af etageboligbebyggelsen opført før 1900 blev indrettet med toiletter i 20'erne og 30'erne. Toilet-faldstammer er typisk udført som fritstående støbejernsrør ved toilettes bagvæg.

NYINDRETNING AF EKSISTERENDE KØKKEN

Siden introduktionen af elementkøkkenet har køkkenet været noget af det, som der hyppigst har været et ønske om at udskifte, også i de fredede bygninger. Der kan imidlertid være selvstændige fredningsværdier knyttet til indretningen i et eksisterende køkken i en fredet bygning, som man skal være opmærksom på.

I visse bygninger er oprindelige forrammekøkkener bevaret. Disse køkkener har ofte en lav bordpladehøjde, som det dog ofte vil være muligt at hæve.

Visse køkkener i arkitekttegnede bygninger fra efter ca. 1910 indgår som et vigtigt element i det arkitektoniske værk. Som eksempler kan nævnes Bellavista (Arne Jacobsen 1933-34), Vestersøhus (Kay Fisker og C. F. Møller 1935-36 og 1938-39) og Champagnehuset (Ib Lunding 1936). I disse bygninger knytter der sig væsentlige selvstændige fredningsværdier til køkkenet.

NYT KØKKEN

På grund af ændringer i en bygnings brug kan det af og til være et ønske at indrette køkken i et rum, hvor der ikke tidligere har været indrettet køkken, eller det kan være et ønske at etablere køkken i en bygning, hvor der ikke tidligere har været køkken, f.eks. i et pakhus, der indrettes til beboelse. Endvidere kan det være et ønske at etablere nye køkkenrum.

Bygningsarbejderne forbundet med at etablere et køkken omfatter som minimum føring af vand, etablering af afløb og føring af strøm.

Etablering af et nyt køkkenrum i en bygning, hvor der allerede er et køkken omfatter ofte følgende bygningsarbejder:

- Tilslutning til vand og afløb
- Etablering af udsugning (f.eks. emhætte)
- Føring af strøm

REFERENCER

Bellavista (1933-34 af Arne Jacobsen) Gentofte

Vestersøhus (1935-39 af Kay Fisker og C. F. Møller) Vesterbro, København

Champagnehuset (1936 af Ib Lunding) Indre by, København

I bygninger, hvor der allerede er indrettet køkken, og hvor det ønskes at etablere nyt køkken i et andet rum, vil der være installationer og faldstamme m.m., som det nye køkken, af hensyn til at undgå nye indgreb i bygningen eller de underliggende etager, vil skulle sluttes til. Dette kan medføre begrænsninger for, hvor køkkenet kan placeres.

I bygninger, hvor der ikke tidligere har været køkken, er der muligvis ikke etableret afløb m.v.

6

PRINCIPIELLE AFGØRELSE OG UDTALELSE

I dette kapitel henviser vi til principielle klageafgørelser truffet af Kulturministeriets departement og udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn, der danner præcedens for vores generelle praksis.

AFGØRELSE FRA KLAGEINSTANS

Der henvises til Kulturministeriets departements afgørelser i klagesager vedrørende:

Kulturministeriet har stadfæstet Slots- og Kulturstyrelsens afgørelse om ikke at lovliggøre udførte arbejder vedr. sammenlægning af køkken, tidl. fadetur, anrettergang og spisebue til ét stort spisekøkken/alrum og etablering af nyt egetræsgulv i hele rummet.

Kulturministeriet har stadfæstet Slots- og Kulturstyrelsens afgørelse om afslag til at flytte køkken fra rum mod gården til rum mod gaden.

Kulturministeriet har stadfæstet Slots- og Kulturstyrelsens afgørelse om afslag til ansøgning om at udskifte et delvist oprindeligt køkken med et elementkøkken fra IKEA.

UDTALELSE FRA DET SÆRLIGE BYGNINGSSYN

Indholdet af disse faglige retningslinjer er forelagt Det Særlige Bygningssyn den 1. oktober 2020.

Der henvises desuden til Det Særlig Bygningssyns udtalelse af d. 29. august 2012.

”Det Særlige Bygningssyn har drøftet Kulturstyrelsens (Slots- og Kulturstyrelsens, red.) almindelige praksis vedrørende indretning af køkken og bad i de fredede etageboliger.

Kulturstyrelsen (Slots- og Kulturstyrelsen, red.) er i henhold til forvaltningsloven forpligtet til altid at foretage en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde under hensyn til bygningens fredningsværdier.

Bygningssynet finder i forlængelse heraf, at nedenstående retningslinier bør lægges til grund for Styrelsens behandling af ansøgninger om ombygning af køkkener og bad, primært i store lejligheder:

- *Lejlighedens plandisposition – rummene og deres indbyrdes relationer - herunder placeringen af specielt køkken og badeværelse/toilet kan udgøre et væsentligt træk ved en given bygning. Rummenes udstrækning, den hierarkiske opbygning og*

den "faste" disponering af disse, som lejlighederne er født med bør derfor søges opretholdt.

- *Køkkener bør som hovedregel placeres i sidehuse eller i rum mod gården, og bør ikke etableres i rum, der aldrig har været tiltænkt til køkkener.*
- *Nye køkkener og badeværelser/toiletter bør etableres inden for rammerne af de oprindelige rums udstrækning og ikke etableres på tværs af eller i dele af rum, så rummene får en for plandispositionen fremmed og irregulær form.*
- *Spisekamre udgør et væsentligt træk ved bygningen; ofte også i facadeudtrykket – og bør derfor i videst muligt omfang opretholdes. I lejligheder uden badeværelse kan et spisekammer dog indrettes til badeværelse, hvis det ud fra en samlet vurdering er den placering, som griber mindst ind i lejlighedens oprindelige indretning.*
- *Forsyningsstreng og afløbsinstallation mv. skal tilsluttes ejendommens eksisterende vand- og afløbsinstallationer, så nye destruktive indgreb i bygningen og den underliggende lejlighed undgås.*
- *Fælles ændret placering af køkken og bad for en fredet etagebolig, kan - efter en konkret vurdering accepteres, hvis tekniske installationer mv. samlet kan løses på en god måde for hele bygningen.”*

7

EKSEMPLER PÅ BETINGELSER

Ifølge bygningsfredningslovens § 10, stk. 2 kan en tilladelse gøres betinget af gennemførelse af foranstaltninger, som ikke fremgår af ansøgningen. Derfor kan der i en tilladelse til bygningsarbejder være stillet betingelser, som skal opfyldes, for at tilladelsen er gældende.

Nedenstående er *eksempler* på betingelser, som *kan* forekomme i en afgørelse, hvis Slots- og Kulturstyrelsen i den konkrete sag har vurderet, at det er nødvendigt for at opretholde fredningsværdierne i den fredede bygning.

RESTAURERING OG UDSKIFTNING AF OPRINDELIGT KØKKEN/KØKKENINVENTAR

- Inventaret skal restaureres med materialer af samme type og kvalitet som eksisterende.

Eller:

- Inventaret skal udskiftes med inventar af samme type, materiale og kvalitet.
- Køkkenets enkeltdele og funktionsområder (komfur og vask) må ikke omrokes.
- Køkkenildsteder og -skorstenes placering udgør en væsentlig dokumentation for bygningernes struktur og funktion og skal bevares intakte som en del af fredningsværdien.

NYINDRETNING AF EKSISTERENDE KØKKEN

- Køkkenet skal opmåles, så inventaret kan tilpasses efter rummets geometri og indretning.
 - Inventaret skal udformes i en kvalitet, der harmonerer med materialeholdningen i bygningen.
 - Inventaret skal udformes i en neutral, ikke modepræget stil.
-

8

KILDER

Petri, G., & Museum, Ø. (1991). Køkkenet: Danmarks største arbejdsplads, køkkenets kulturhistorie. Ølgod: Ølgod Museum.

Varmings Tegnesteue. (2019). Vestersøhus - Manual for bevaring, genetablering og fornyelse af etageejendommen Vestersøhus i København, bilag 7 Køkkener. København: Slots- og Kulturstyrelsen. Hentet fra file:///C:/Users/B051217/Downloads/Vesters%C3%B8hus_Bilag%207%20K%C3%B8kkener.pdf

Vorre, B. (u.d.). Køkken, Den Store Danske. (Gyldendal, Redaktør) Hentet 4. december 2019 fra Den Store Danskes hjemmeside: http://denstoredanske.dk/Mad_og_bolig/Bolig/Køkken_og_køkkenudstyr/køkken

9

LÆSEVEJLEDNING

BAGGRUND OG HENSIGT

Slots- og Kulturstyrelsen har i perioden 2018-2020 udarbejdet en række faglige retningslinjer for vores myndighedsbehandling af ansøgninger om bygningsarbejder i de fredede bygninger.

Retningslinjerne bidrager til at belyse Slots- og Kulturstyrelsens forvaltning af bygningsfredningsloven for offentligheden.

Formålet med formidlingen af de faglige retningslinjer er, at hjælpe bygningsejere og rådgivere til at fremsende en fyldestgørende ansøgning og samtidig give indsigt i styrelsens sagsbehandling.

De faglige retningslinjer er opdelt i kategorier, der omfatter forskellige bygningsdele, materialer og installationer.

INTRODUKTION TIL KATEGORISERINGEN

De faglige retningslinjer kan læses i sammenhæng med hinanden, da de fleste byggesager typisk omfatter bygningsarbejder, der berører flere forskellige emner.

Retningslinjerne kan også læses i sammenhæng med Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade om bygningsbevaring. De enkelte faglige retningslinjer er nummererede, og disse numre svarer til nummereringen af informationsbladene.

INTRODUKTION TIL TEKSTENS INDHOLD

De faglige retningslinjer består af en række kapitler. Grå bokse i brødteksten indeholder eksempler i tegning. Farvet tekst i brødteksten indeholder korte beskrivelser af hhv. fredningsværdier og signifikans, opmærksomhedspunkter i sagsbehandlingen og eksempler på betingelser, man kan finde i en afgørelse. Informationer i marginen understøtter brødteksten, og her finder man ordforklaringer, billedtekster og henvisninger.

HENVISNING

Find Slots- og Kulturstyrelsens informationsblade på slks.dk

SÅDAN LÆSES KAPITLERNE

Kapitel 1. Introduktion

Generel introduktion til de enkelte faglige retningslinjer.

Kapitel 2. Slots- og Kulturstyrelsens praksis

Beskrivelse af Slots- og Kulturstyrelsens nuværende praksis. Praksis revideres løbende på baggrund af principielle afgørelser og erfaringer samt udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn. Endvidere indeholder kapitlet information om støttemuligheder.

Kapitel 3. Ansøgningens indhold

Beskrivelse af, hvilket materiale en ansøgning typisk skal indeholde for at sagen er tilstrækkeligt oplyst og kan behandles.

Kapitel 4. Sagsbehandlingen

Beskrivelse af en række parametre som Slots- og Kulturstyrelsen vurderer og opvejer i den enkelte sag, inden der træffes en afgørelse.

Kapitlet fungerer således som et sagsbehandlingsværktøj for styrelsens medarbejdere og som en ressource, der kan give ansøgere, ejere og rådgivere indblik i, hvad Slots- og Kulturstyrelsen vurderer og lægger vægt på i byggesagsbehandlingen.

Kapitel 5. Faglig baggrundsviden

Introduktion til læseren af væsentlige dele af den faglige baggrundsviden, som ligger til grund for Slots- og Kulturstyrelsens behandling af byggesager.

Kapitel 6. Henvisning til principielle afgørelser og udtalelser

Såfremt der foreligger principielle klageafgørelser truffet af Kulturministeriets departement eller udtalelser fra Det Særlige Bygningssyn, der danner præcedens for Slots- og Kulturstyrelsens generelle praksis, fremgår disse af kapitlet. Kapitlet opdateres løbende.

Kapitel 7. Eksempler på betingelser

Liste over eksempler på særlige udførelsesmetoder og materialevalg, som en tilladelse kan være betinget af. Eksemplerne skal ikke forstås som en facitliste, da en afgørelse altid er baseret på en konkret vurdering af den enkelte sag.

Kapitel 8. Kilder

Kildehenvisninger.

KØKKENER

Faglige retningslinjer for byggesager om restaurering og etablering af køkkener

December 2020

Publikationen er udarbejdet af Fredede Bygninger, Center for Kulturarv i Slots- og Kulturstyrelsen

Kontakt: bygoplan@slks.dk